

Paraules amb rareses

JUDIT FREIXA AYMERICH
Universitat Pompeu Fabra

Doctora en Filologia Catalana

per la Universitat de Barcelona, on va defensar la tesi doctoral *La variació terminològica* l'any 2002 i per la qual va rebre el primer Premi Internacional de Terminologia a la investigació en terminologia teòrica, atorgat per l'European Association for Terminology (EAFT), l'International Information Centre for Terminology (Infoterm) i la International Network for Terminology (TermNet), a Praga, el juliol del 2003.

És professora titular de terminologia, neologia i traducció a la Facultat de Traducció i Interpretació de la Universitat Pompeu Fabra i coordinadora de l'Observatori de Neologia de l'Institut Universitari de Lingüística Aplicada (IULA) d'aquesta universitat. Com a membre del grup IULATERM desenvolupa la seva recerca en l'àmbit de la neologia i de la terminologia (aspectes socials i de variació).

Resum

En aquest treball ens aproximarem al concepte de raresa aplicat a les paraules, i ho farem tenint en compte la percepció, a partir d'enquestes adreçades a parlants catalans amb diferents graus de formació lingüística. L'objectiu final és contribuir a la discussió antiga sobre la noció de neologisme i a la discussió més actual sobre la noció de neologicitat.

PARAULES CLAU: neologisme; neologicitat; prefixació; intuïció lingüística

Abstract

In this paper we address the concept of rareness in relation to words, taking into account the speaker's perception and based on surveys carried out with Catalan speakers having different background knowledge on linguistics. The final objective is to contribute to a long-standing discussion about the notion of neologism as well as a more recent debate on the concept of neologicity.

KEYWORDS: neologism; neologicity; prefixation; language awareness

TERMINÀLIA 1 (2010): 7-16
DOI: 10.2436/20.2503.01.8 · ISSN: 2013-6692

Semiexacte i semifeudal són dos adjectius formats amb la mateixa regla de prefixació. També comparteixen el fet de ser neològics des del punt de vista lexicogràfic: tots dos han estat documentats en l'ús (premsa catalana d'àmplia difusió), però no apareixen en els diccionaris que hem pres com a referència.¹ Des del punt de vista de la nostra percepció, però, són diferents perquè *semiexacte* ens crida l'atenció i *semifeudal*, no. Igualment, *subadulter* i *subsecretari*, *hiperenorme* i *hiperdinàmic*, etc., parelles d'unitats idènticament formades que presenten una regularitat prou evident: l'una ens sorprèn més que l'altra.

1 Sobre el concepte de neologisme

Explicar satisfactòriament què és un neologisme ha estat una tasca a la qual molts lexicòlegs han dedicat la seva atenció. Les aportacions d'autors francesos de la dècada dels setanta del s. xx (i una mica anteriors) són especialment rellevants: el treball de Rey (1965) «Essai de définition du concept de néologisme» és un punt de referència obligatori, i també ho són els de Quemada (1971) «À propos de la néologie», Guilbert (1972) «Théorie du néologisme» i Rey (1976) «Néologisme, un pseudo-concept». Són treballs en què s'intenta identificar paràmetres teòrics, però també objectius per a determinar què és un neologisme i en els quals, com es pot veure en el títol del darrer treball, no s'arriba a una conclusió satisfactòria.

Boulanger és un dels autors que més s'ha interessat per aquesta qüestió: els seus treballs es remunten al 1988 («L'évolution du concept de néologisme») i continuen encara avui dia amb l'article del 2010 «Sur l'existence des concepts de "néologie" et de "néologisme". Propos sur un paradoxe lexical et historique». I encara dins del panorama francès, Sablayrolles (2000) s'ha interessat per la durada de la vida dels neologismes i ha revisat els autors que s'han preguntat quan un neologisme deixa de ser-ho. Sablayrolles s'hi refereix com la «durée du sentiment néologique» i aquesta idea de *sentiment neològic* ens interessa per la proximitat conceptual que presenta amb la idea de *neologicitat* desenvolupada en els treballs de l'Observatori de Neologia (Cabré i Estopà, 2009).

El *Diccionari de la llengua catalana* (DIEC2) defineix *neologisme* com a «Unitat lèxica nova, formalment o semànticament, creada en una llengua per les pròpies regles de formació de mots o manllevada a una altra llengua». I, com ja hem indicat en ocasions anteriors (Cabré et al., 2004), el pes de la definició recau sobre l'adjectiu *nou*, que significa (acc. 1.1) «Originat o ocorregut fa poc, aparegut des de fa poc, que apareix per primera vegada» i també (acc. 2.1) «Que encara no ha servit o ha servit poc».

Així doncs, el concepte de *neologisme* es definiria en funció de la seva novetat, que s'establiria a partir de dos paràmetres mesurables: el moment en què va apa-

reïxer una paraula determinada per primera vegada (o, almenys, en què es va documentar per primera vegada en un corpus textual concret), i la seva freqüència d'aparició (també en un corpus concret). Combinant aquestes dues mesures obtindríem resultats per a cada neologisme i assumiríem que la neologicitat és una qualitat o condició graduable. De fet, aquesta assumpció s'ajusta a la intuïció dels parlants, segons la qual uns neologismes són més neològics que d'altres.

L'Observatori de Neologia (OBNEO) de l'Institut Universitari de Lingüística Aplicada de la Universitat Pompeu Fabra va iniciar fa uns quants anys una línia de treball per a diferenciar graus de neologicitat d'acord amb els paràmetres esmentats combinats amb altres criteris com el fet que la unitat aparegui en altres diccionaris o corpus de textos. En altres grups, com a l'Observatori de Neoloxía de Vigo, han proposat algorismes per a mesurar la neologicitat de les paraules.²

Tots aquests treballs contribueixen a avançar en l'objectiu inicial d'explicar què és un *neologisme*, però no hem arribat a una definició satisfactòria ni d'aquest concepte ni dels que se'n deriven, com ara *neologicitat* i *sentiment neològic*. Sabem que la neologicitat depèn d'un conjunt complex de factors, que va més enllà de la freqüència i la novetat, i creiem que un d'aquests factors és la *raresa*, entesa com la qualitat de transgressió de la regla amb què està formada una paraula. Com ja hem dit, en aquest treball explorarem la *raresa* d'algunes paraules com un factor més (i no pas com el factor determinant) que pot tenir incidència en els conceptes de *neologicitat* i de *neologisme*. De fet, la hipòtesi de la *raresa*³ ens l'ha suggerit l'accepció 4 de l'adjectiu *nuevo* que hem trobat en el *Diccionario de la Lengua Española* (DRAE, 2001, 22a ed.): «Distinto o diferente de lo que antes había o se tenía aprendido.»

2 Dades i metodologia d'anàlisi

Per fer el nostre experiment, hem seleccionat cent paraules formades per prefixació documentades a l'OBNEO, mirant que la selecció fos representativa des dels punts de vista més rellevants: les unitats seleccionades representen la majoria de regles de prefixació i tenen diferents graus de freqüència i de novetat (establerta en funció de l'any en què es van documentar per primera vegada a l'OBNEO). Convé aclarir que algunes de les unitats seleccionades⁴ ja han deixat de ser neològiques perquè apareixen en el *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans o en la versió en línia del *Gran diccionari de la llengua catalana* d'Enciclopèdia Catalana, la qual cosa explica la seva baixa freqüència d'aparició.

Si ens hem centrat en els neologismes prefixats és perquè se solen considerar els neologismes menys neològics. Efectivament, les unitats formades per derivació no solen resultar sorprenents en general si bé, com veurem, determinades unitats sí que ho poden

ser. Dins de la derivació, les paraules prefixades són les que estan formades per mecanismes més transparents i predictibles, a banda de ser les més nombroses.⁵

Quant a la metodologia, hem repartit aleatòriament les cent paraules en quatre llistes de vint-i-cinc paraules. Les llistes s'han convertit en enquestes en què es demanava als informants que diguessin per a cada paraula (sense l'ajut de cap context d'ús)⁶ si la consideraven normal o sorprenent. Havien de respondre en un temps màxim de dos minuts i sense cap explicació sobre la noció de *raresa*, ja que precisament volíem apel·lar a la seva intuïció lingüística. Només advertíem, quan ho preguntaven, que *sorprenent* volia dir 'rar, estrany, no normal' i que se'ls demanava de marcar les paraules que els produïen aquesta sensació (i que quan consideressin que una paraula era rara, miressin d'expressar amb poques paraules la raó de la *raresa*).

Cada enquesta va ser resposta per deu informants diferents,⁷ que es classificaven segons el seu grau d'expertesa lingüística en general i neològica en particular. Així el primer grup està constituït per informants que són professors de neologia o persones que treballen habitualment en aquest àmbit. El segon grup són estudiants d'últim any de la llicenciatura de Traducció i Interpretació de la Universitat Pompeu Fabra que han rebut, almenys, nocions sobre neologia i formació de paraules en català. I el tercer grup està format per parlants de la llengua que es dediquen professionalment a activitats totalment allunyades de la lingüística, per bé que tenen formació superior. Cada enquesta ha estat resposta per quatre especialistes, quatre estudiants i dos aliens.

En els tres grups d'enquestats hi havia persones de tots dos sexes i de totes les edats (majors de vint anys i menors de cinquanta), si bé en el grup d'especialistes la mitjana d'edat és força més elevada que la del grup intermedi. Tots els parlants són parlants nadius del català, si bé són de diferents procedències (majoritàriament de Catalunya, però també de les Illes Balears i del País Valencià).

3 Resultats i anàlisi

El detall dels resultats es pot consultar en l'annex 1 («Llista de neologismes analitzats») on s'indica, per a cadascun dels cent neologismes, la freqüència, la primera ocurrència d'aparició i el resultat obtingut en les enquestes. En la taula 1 es mostren els neologis-

mes que els enquestats han considerat paraules amb rareses, distribuïts en diferents columnes segons el nombre d'enquestats que els han considerat d'aquesta manera.

TAULA 1. Paraules amb rareses: grau de coincidència entre els enquestats

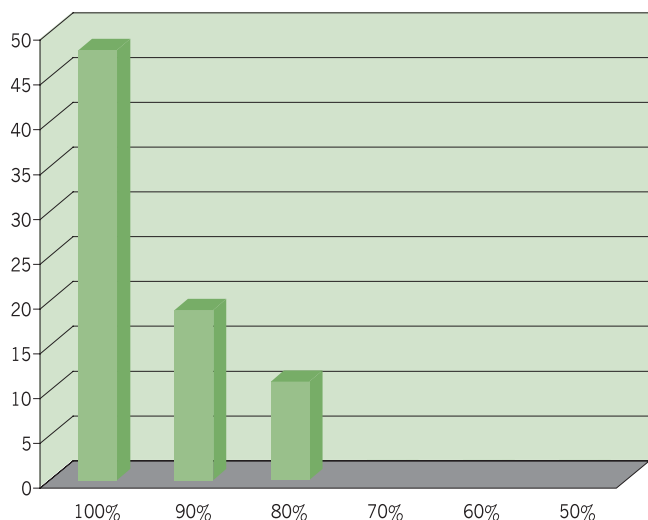
10/10 enquestats	9/10 enquestats	8/10 enquestats	7/10 enquestats	6/10 enquestats
impaís	autodevorament	apatètic	bibarrat	anormalització
multidia	co-propri	arxihíbrid	desprocessament	contraraó
remilió	despromotor	cofavorit	emplatar	hiperenorme
transmiserià	pro-què	desraonament	enratxar	intermafiós
transpaís	tripatir	extraillenc		semiexacte
tricagar		supersuplent		
		vicepostulador		

Efectivament, les paraules de la primera columna són unitats sorprenents per a les quals ens costa imaginar un ús formal i no lúdic o expressiu. Són unitats que tots els enquestats han considerat paraules amb rareses, i que no difereixen gaire de les de la segona columna, on trobem les unitats que 9 de 10 enquestats han considerat que eren paraules amb rareses. A mesura que ens fixem en les paraules de les altres columnes, podem començar a trobar paraules menys sorprenents i és que l'acord entre els enquestats a considerar-les sorprenents és cada vegada més baix, fins a arribar a la cinquena columna on les paraules han estat considerades estranyes només per 6 de cada 10 enquestats.

3.1 Anàlisi de la coincidència

El gràfic 1 mostra el grau de coincidència entre els enquestats a l'hora de determinar la *raresa* de les paraules. En el 48 % dels neologismes analitzats s'ha produït una coincidència absoluta, és a dir, tots els enquestats han coincidit a considerar-la amb *raresa* o sense *raresa* (10/10). Si tenim en compte que la probabilitat estadística que amb resultats aleatoris deu persones coincidissin a considerar una paraula de la mateixa manera és del 0,5 %, hem de considerar que aquest resultat del 48 % és molt eloqüent. I si tenim en compte que en el 19 % de les paraules la coincidència ha estat de 9/10, el resultat és més eloqüent encara i ens indica que la intuïció dels parlants quant al concepte de *raresa* aplicat als neologismes no és aleatòria. Ben al contrari, és una intuïció àmpliament compartida i que ha de respondre a factors objectius. Potser la *raresa* no és un concepte amb validesa lingüística, però sí que ho han de ser els criteris que han activat els parlants per a determinar si una paraula és estranya o no.

GRÀFIC I. Grau de coincidència entre els enquestats

Abans d'abordar l'anàlisi d'aquests factors (apartat 3.3, «Anàlisi de la raresa»), voldríem referir-nos al grau d'expertesa lingüística com a variable en la resposta de les enquestes. És evident que aquesta variable no ha tingut cap gran impacte en els resultats perquè, com acabem de veure, el grau de coincidència entre tots els enquestats és molt elevat, amb independència de les característiques dels informants. Per aquesta raó hem orientat l'anàlisi d'aquesta variable cap a un punt precís dels resultats, que podríem anomenar «la veu dels discordants». Hem mirat quin era el grau d'expertesa de les persones que havien donat una resposta diferent a la de la majoria (és a dir, els casos discordants quan la coincidència era de 9 i de 8 d'un màxim de 10) i hem comprovat que els informants que s'allunyaven de les respostes majoritàries eren precisament els que tenen una major expertesa lingüística i que, de fet, són experts també en neologia. Sorprenentment, però, els diversos informants experts han tingut comportaments diferents entre ells: MB no ha estat mai discordant (la seva opinió sempre ha estat la de la majoria) i, en canvi, FJ ha estat discordant en 7 ocasions (ha estat l'única a no percebre raresa en dues de les paraules i a percebre-la en cinc de les paraules que la resta d'informants perceben com a normals; a diferència de tots els altres, aquesta informant és de procedència baleàrica i això explica la particularitat d'algunes de les seves respostes). D'altra banda, els experts EB i ST es troben en situació de màxima disparitat perquè EB ha estat discordant 8 vegades i ST, 6 vegades, però en sentit contrari: així com EB ha considerat normals 8 de les paraules considerades sorprenents segons la majoria, ST ha considerat sorprenents 6 de les paraules considerades normals segons la majoria.

Com podem interpretar aquestes veus discordants, especialment les dues últimes que són tan clarament oposades? Sens dubte han estat discordants justament perquè la seva expertesa els ha indicat d'aplicar, d'acord amb els seus coneixements, un concepte de

raresa més o menys restrictiu. ST ha aplicat un concepte més lexicogràfic i s'ha estranyat de tot allò que seria molt poc probable lexicogràficament, i, a l'altre extrem, EB només ha considerat sorprenent allò que morfològicament seria «inacceptable».

No podem tancar aquest apartat sense admetre que els resultats d'aquest experiment són excessivament deutors de les característiques dels informants pel fet de ser una mostra molt petita, i que els resultats i les interpretacions que en fem només ens impel·leixen a fer estudis posteriors més amplis que en comprovin la veracitat.

3.2 Anàlisi de la neologicitat

En aquest apartat relacionarem la raresa de les paraules amb els criteris objectius existents per a determinar la neologicitat de les unitats (freqüència i novetat); amb aquesta anàlisi volem detectar les correlacions que hi pugui haver entre els diferents factors.

3.2.1 Freqüència d'aparició

En primer lloc ens preguntem si totes les paraules amb rareses segons tots o gairebé tots els enquestats (10, 9, 8 enquestats d'un màxim de 10) són noves i/o infreqüents. Efectivament, com podem veure en la taula 2 només una de les paraules sorprenents (S) o amb rareses té una freqüència superior a 1 (és la paraula *subadult*, que no s'ha de considerar una creació efímera sinó que, contràriament a la intuïció dels parlants, forma part del lèxic de l'ornitologia). Tots els altres exemples tenen la freqüència mínima d'aparició.

TAULA 2. Paraules amb rareses: freqüència d'aparició i novetat documental

	Freqüència	Any de la ra ocurrència	Resposta dels enquestats
apatètic	1	2002	8S
arxihíbrid	1	1999	8S
autodevorament	1	1995	9S
cofavorit	1	2000	8S
co-propí	1	2009	9S
despromotor	1	2004	9S
desraonament	1	2009	8S
extraillenc	1	1997	8S
impaís	1	1991	10S
multidia	1	2007	10S
pro-què	1	2009	9S
remilió	1	2004	10S
subadult	3	2000	9S
supersuplent	1	2004	8S
transmiserià	1	2004	10S
transpaís	1	1995	10S
tricagar	1	2009	10S
tripatir	1	2009	9S
vicepostulador	1	2000	8S

Davant d'aquest resultat, podríem sentir-nos inclinats a establir una relació directa entre raresa i baixa freqüència, però aquesta relació s'hauria de matisar perquè en realitat la majoria de neologismes detectats a l'OBNEO tenen la freqüència mínima d'aparició. I, de fet, un conjunt prou important de paraules tenen la freqüència mínima i, en canvi, han estat considerades paraules sense rareses per la totalitat dels enquestats: *antisoviètic*, *ex-usuari*, *hipercompetitiu*, *multidifusió*, *no afiliat*, *protransvasament*, *pseudocultura*, *semi-feudal*, *supertorneig*. En realitat, a banda de considerar normals aquestes paraules, els enquestats es preguntaven per què no apareixen en els diccionaris de referència. Efectivament, són unitats molt freqüents en l'ús encara que a l'OBNEO s'hagin detectat només en una ocasió.

No obstant això, la majoria de les paraules sense rareses segons els enquestats tenen les freqüències d'aparició més elevades i aquest resultat afavoreix la defensa d'una relació inversament proporcional entre la raresa de les paraules i la seva freqüència d'ús. Les deu unitats de la taula 3 són les més freqüents del centenar utilitzat en l'experiment i, com es pot veure, totes han estat considerades paraules normals (N) o sense rareses (10N).

TAULA 3. Paraules sense rareses: 10 unitats més freqüents

	Freqüència	Any de la 1a ocurrència	Resposta dels enquestats
<i>il-legalització</i>	230	1989	10N
<i>extracomunitari</i>	161	1995	10N
<i>prejubiliació</i>	118	1993	10N
<i>redefinir</i>	156	1989	10N
<i>ex-ministre</i>	99	1989	10N
<i>antisistema</i>	96	1992	10N
<i>transfronterer</i>	88	1989	10N
<i>anticatalanisme</i>	88	1991	10N
<i>contrarellotge</i>	83	1989	10N
<i>pretemporada</i>	77	1991	10N

3.2.2 Novetat documental

Com podem veure en la taula 2, no totes les paraules amb rareses es poden considerar noves des del punt de vista de l'any en què han estat documentades a l'OBNEO. Algunes tenen menys d'un any (documentades durant l'any 2009), però d'altres en tenen deu i d'altres, gairebé vint.

Per finalitzar aquest apartat sobre raresa i neologicitat, i després d'haver mirat de trobar relacions entre la freqüència, la novetat i la raresa, hem de concloure que no hi ha indicis prou forts per a establir-hi aquesta relació. La raresa no és la neologicitat, les paraules més sorprenents no són necessàriament les més noves, tot i que sí que solen tenir la freqüència més baixa. Treballs futurs, molt més exhaustius, podran determi-

nar quina relació mantenen la raresa i la neologicitat de les paraules, i si la primera pot ser un paràmetre que, combinat amb d'altres, ajudi a determinar la segona.

3.3 Anàlisi de la raresa

A continuació analitzarem les unitats des del punt de vista de la seva formació per mirar d'arribar a discernir quines característiques són les que fan que els parlants considerin que algunes paraules tenen rareses. Les cent paraules seleccionades per a l'experiment d'aquest treball han estat formades amb trenta prefixos diferents i el nombre d'exemples que tenim de cada prefix és de dos a quatre, excepte en alguns casos que en tenim fins a set. Cadascun dels prefixos forma neologismes amb regles diferents (vegeu l'annex 1) i per tant en aquest treball no és possible fer una anàlisi sistemàtica de cada regla ni de cada prefix (perquè l'espai és limitat i perquè el nombre d'exemples ja hem dit que és baix). Així, doncs, orientem aquesta tercera via d'anàlisi en dues direccions diferents: en la primera (3.3.1, «Anàlisi per prefixos») ens fixarem en els exemples d'uns quants prefixos que seleccionem segons la informació rellevant que en podem extreure; en la segona (3.3.2, «Què diuen els informants?») sintetitzarem els comentaris dels informants sobre la raresa de les paraules.

3.3.1 Anàlisi per prefixos

Anti- és actualment el prefix més productiu segons les dades de l'Observatori de Neologia. En aquest treball hem analitzat les cinc unitats següents: *anticatalanisme* (88: 1991: 10N), *anticrisi* (45: 1991: 10N), *antisistema* (96: 1992: 10N), *antisoviètic* (1: 1990: 10N) i *antitot* (1: 1991: 9N). Com es pot veure, totes les paraules formades amb aquest prefix han resultat normals per a tots els enquestats (excepte *antitot* que ha estat considerada una paraula sorprenent per un dels enquestats), amb independència de la seva freqüència d'aparició. Això indica que o bé *anti-* no és un prefix prototípic per a formar paraules amb rareses, o bé els parlants no perceben raresa en les paraules que s'hi formen, encara que no siguin prototípiques.

Hiper-, en canvi, no és un prefix tan productiu en general tot i que sembla que en els últims anys se n'ha incrementat l'ús per a formar unitats més hiperbòliques i expressives que no pas denominatives: *hiperactivitat* (26: 1991: 10N), *hiperbreu* (1: 1993: 9N), *hipercompetitiu* (1: 2000: 10N), *hiperdinàmic* (22: 1993: 10N), *hiperenorme* (1: 1999: 6S) i *hiperfreqüentació* (2: 1991: 6N). Els exemples que en resulten ja criden una mica més l'atenció dels enquestats que en el cas d'unitats formades amb *anti-* (*hiperenorme* ha resultat una paraula sorprenent per a sis dels deu enquestats i *hiperfreqüentació* ho ha

estat per a quatre), si bé els resultats tampoc no indiquen que *hiper-* sigui un prefix prototípic de paraules amb rareses.

En el prefix *des-* és on trobem més exemples que han resultat sorprenents als enquestats: *desencontre* (76: 1992: 9N), *desestructurar* (52: 1991: 9N), *desmemòria* (47: 1992: 5N), *desprocessament* (1: 2004: 7S), *despromotor* (1: 2004: 9S), *desraonament* (1: 2009: 8S) i *destensar* (1: 1997: 10N). És evident que amb aquest prefix s'estan formant neologismes que responen amb tota normalitat a les regles descrites en les gramàtiques (*destensar* ja apareix en els diccionaris i el verb *desestructurar*, principalment en la forma de participi de passat, és d'ús habitual), però també és evident que amb aquest prefix s'estan formant unitats transgressores que, més que desconeixement de la gramàtica, indiquen voluntat de cridar l'atenció: *desraonament* i *despromotor* han transgredit alguna característica de la regla i els enquestats així ho han percebut, com veurem en l'apartat següent.

Inter- és un prefix amb baixa productivitat en la formació de neologismes tot i que no forma part del conjunt de prefixos amb mínima productivitat (amb *inter-* s'han format prop del 3 % de les unitats prefixades del català dels últims anys, i amb la mateixa productivitat tenim els prefixos *co-*, *in-*, *neo-*, *pseudo-*, *sub-* i *ultra-*). Com podem veure en els exemples analitzats —*intercentres* (25: 1989: 8N), *interdepartamental* (29: 1989: 9N), *intergovernamental* (74: 1989: 10N) i *intermafios-osa* (1: 1995: 6S)—, la major part de neologismes amb *inter-* han estat percebuts com a no sorprenents, amb l'excepció de *intermafios-osa*, un adjectiu documentat en el context següent de la revista *El Temps*: «[...] conspiracions que han tingut moments escandalosos com l'ensorrament del ruble, les borratxeres del president, les lluites *intermafioses* i, finalment, Txetxènia.»

Els resultats obtinguts en l'experiment en general i l'observació de com s'han discriminat les paraules amb rareses i sense formades amb una mateixa regla de formació demostren que els parlants tenen una intuïció clara sobre si les paraules estan formades d'acord amb una regla o no. En l'apartat següent analitzarem si es tracta només d'una intuïció o si, en alguns casos, els enquestats han identificat el motiu de la raresa de les paraules.

3.3.2 Què diuen els informants?

Els enquestats tenien dos minuts per a determinar si les vint-i-cinc paraules de l'enquesta eren S (sorprenents) o N (normals). En els casos en què consideressin que una paraula era sorprenent, podien anotar un comentari sobre la causa de l'estranyesa. El temps era insuficient per a fer disquisicions profundes, però les anotacions (àmpliament coincidents entre els enquestats) sí que han estat suficients per a identificar els principals motius de la raresa de les paraules.

a) Transgressions semàntiques

Els enquestats han sabut observar que la raresa de les paraules sovint s'origina pel fet d'adjuntar a un prefix concret una base que no respecta les restriccions semàntiques del prefix, de manera que en resulta una unitat impossible semànticament. Així, diuen els enquestats, «*vice-* no pot portar *postulador* perquè ha de portar un càrrec que tingui un inferior i *postulador* no el té» i de la mateixa manera «*vice-* no pot portar *ministre* perquè sí que és un càrrec, però no té un inferior amb el mateix nom» (en altres contextos polítics sí que existeix aquest càrrec amb aquest nom).

En el cas del prefix *sub-*, un enquestat considera que «no pot portar *adult* perquè la base s'ha de poder categoritzar i amb *adult* no es pot (si de cas tenim *jove*, *adolescent*)» i, encara que el raonament lingüístic és correcte, no s'adiu amb la realitat perquè en biologia s'aplica als individus, especialment ocells, que ja han passat el període juvenil, però que encara no han adquirit les característiques pròpies de l'adult.

També és encertat el raonament en el cas de *semiexacte*, paraula amb raresa perquè «*semi-* no pot anar amb *exacte* perquè ha d'anar amb una base graduable i *exacte* no ho és», i el raonament és igualment vàlid per a la unió de *arxi-* amb *híbrid*.

La transgressió semàntica de la formació amb *des-* també ha estat identificada explícitament pels enquestats: «no pot portar *promotor* perquè en el verb *despromoure* és impossible (podem *promoure* i *deixar de promoure*, però no *despromoure*)»; efectivament, la formació de verbs amb *des-* demana, segons les gramàtiques, una acció que no sigui finita i aquesta transgressió semàntica s'estén en els noms *desraonament*, *desprocessament* i *desmemòria* (encara que, observa un enquestat, «sí que tenim l'adjectiu *desmemoriat*»).

L'últim exemple de transgressió semàntica el trobem en la formació d'alguns neologismes amb *auto-*, que demana accions que efectivament pugui realitzar un mateix: així, «no pot unir-se a *plagi* perquè un no pot plagiar-se a si mateix, ni a *devorament* perquè un no pot devorar-se un mateix», tots dos casos tenen només una lectura metafòrica.

b) Transgressions pragmàtiques

En alguns exemples, els enquestats han donat com a motiu de la raresa el caràcter redundant i/o exagerat de la paraula, com per exemple *supersuplent* i també *hiperenorme*, *hiperfreqüentació* i *multireincidència*. Aquestes paraules serien, doncs, el resultat d'una voluntat estilística hiperbòlica que aquí hem considerat pragmàtica, però que, de fet, no s'allunya gaire de les transgressions semàntiques que hem vist més amunt perquè, com observa un dels informants, «el prefix ja està contingut en la base». *Hiperenorme* és una unitat que efectivament respon a la voluntat estilística esmentada, però

el cas de *multireincidència* és ben diferent perquè respon a una tipologia penal: la *multireincidència* és més greu que la *reincidència*.

c) Transgressions per analogia

Una de les rareses més extremes de les paraules és quan un prefix i una base s'han unit de manera no predictable (i no possible per raons diverses) per formar una unitat anàloga (sovint només fonèticament) amb una paraula existent. En aquests casos, la intenció és lúdica i arrossega una càrrega de crítica. El verb *tripatir* s'associa amb *tripartit* i *transmiserià* s'associa amb *transiberià*.

d) Paraula innecessària

De vegades la raresa d'una paraula rau en el fet de ser innecessària perquè ja hi ha una altra manera de referir-s'hi. A més de ser un adjectiu exagerat, *hiperbrev* es percep com a innecessari perquè ja tenim *brevíssim*, segons un enquestat. Aquest raonament és discutible per a cada cas concret, però el fet que diversos informants l'hagin donat com a motiu de raresa en diverses paraules (no sempre coincidents) ens indica que és un criteri existent en la nostra intuïció, encara que actuï només corroborant altres transgressions de la paraula. Així, els enquestats es pregunten per a què volem *enratxar* si ja tenim *estar en ratxa* o *tenir bona ratxa*; i també es pregunten, amb menys encert, per a què volem *no casat* si ja tenim *solter*.

e) Opacitat semàntica

El motiu més recurrent en tots els enquestats ha estat l'opacitat semàntica. «No sé què vol dir» ha estat un comentari utilitzat en moltes ocasions, però en gairebé tots els casos amagava algun altre motiu de raresa que altres enquestats han sabut identificar. De totes maneres, és cert que davant paraules com *transpaís*, *remilió*, *multídia*, *metajurídic*, *intermafiós* o *impais* és lògic preguntar-se quin significat poden tenir, perquè són paraules que només s'entenen en context.

L'opacitat semàntica és molt subjectiva per tal com està molt relacionada amb el coneixement del món que tenen els parlants, i aquest, amb l'edat i l'experiència acumulada. A l'autora de l'article l'ha sorprès que informants molt més joves es manifestessin sorpresos davant d'unitats com *emplatar* (sentida almenys en dues generacions anteriors a la seva), *pretallar* (les editorials de materials infantils preparen les figures perquè siguin tallables amb els dits), etc.

Per acabar aquest apartat podríem dir que els enquestats han estat capaços d'identificar diferents motius que provoquen la percepció de raresa en les paraules, però serà feina del lingüista completar la llista de fenòmens i fer-ne una tipologia. Alguns dels motius identificats són clarament objectius i poden aplicar-se sistemàticament i, doncs, la raresa de les paraules sí que és intuïtiva, però no és del tot subjectiva.

4 Conclusions

Abans de fer una síntesi de conclusió, voldríem assumir críticament les limitacions de l'experiment, amb el qual no esperàvem aportar resultats exhaustius i concloents, sinó que preteníem obrir una mica més la reflexió sobre la neologicitat a partir del concepte intuïtiu de la raresa. Treballs futurs haurien de basar-se en un conjunt representatiu d'informants i les enquestes haurien de fer-se sobre un conjunt també representatiu de neologismes (per als quals s'hauria de proporcionar informació contextual).

La noció de raresa aplicada a les paraules s'ha mostrat com un concepte de treball útil, cosa de la qual no estàvem segurs en emprendre l'experiment. De fet, els treballs sociolingüístics han demostrat repetidament la inestabilitat de les intuïcions lingüístiques dels parlants. Si bé es considera que les enquestes empíriques són les més adequades per a determinats estudis, també és sabut que, a l'hora d'interpretar els resultats, cal tenir en compte el fet que els enquestats responen en funció del que creuen que s'espera d'ells i de manera inconscient (o conscient) prioritzen la creació d'una imatge positiva d'ells mateixos per damunt de la veracitat de les respostes.

En aquest treball, els enquestats no han estat esbiaixats per aquesta inestabilitat perquè no tenien cap prejudici sobre la manera com la seva imatge es relacionava amb les respostes. Ho demostra la gran coincidència de les respostes entre els diferents enquestats i en un mateix enquestat (a alguns enquestats se'ls va fer repetir una enquesta amb uns dies de marge i es va obtenir una coincidència del 85-90 %).

Pel que fa a la relació entre raresa i neologicitat, l'experiment no és concloent perquè necessita una fase posterior. Caldria fer respondre les mateixes enquestes (amb les mateixes paraules) a nous informants, però amb una nova pregunta: quines d'aquestes paraules et semblen més neològiques? Amb els resultats veuríem si hi ha relacions entre els resultats quant a la raresa de les paraules i el sentiment de neologicitat.

Tot i no ser concloent en aquest sentit, sí que hem obtingut altres resultats satisfactoris: la coincidència dels resultats entre els enquestats ens ha demostrat que, efectivament, unes paraules tenen rareses i d'altres no en tenen. A més, aquesta raresa reposa sobre el coneixement del funcionament de la llengua que tenen els parlants i se'n poden extreure informacions fiables. A llarg termini, i amb molts treballs en aquesta línia d'investigació, es podria elaborar un catàleg de les transgressions que es poden produir en la formació de paraules, es podrien classificar segons el grau de raresa i en podríem obtenir un altre factor objectiu per a l'estudi de la neologicitat. ✿

Bibliografia

- BERNAL, Elisenda (2010). «Nuevos prefijos: implicaciones para la morfología y la lexicografía». A: *Actes du XXV Congrès International de Linguistique et Philologie Romanes* (Innsbruck, Àustria, 2-8 de setembre de 2007).
- BOULANGER, Jean-Claude (1988). «L'évolution du concept de "néologie"». De la linguistique aux industries de la langue». A: DE SCHAEZTEN, Caroline (ed.). *Terminologie diachronique*. París: Conseil International de la Langue Française; Brussel·les: Ministère de la Communauté Française de Belgique, p. 193-211.
- BOULANGER, Jean-Claude (2010). «Sur l'existence des concepts de "néologie" et de "néologisme". Propos sur un paradoxe lexical et historique». A: CABRÉ, M. Teresa [et al.]. A: *Actes del I Congrès Internacional de Neologia a les Llengües Romàniques* (CINEO). Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada.
- CABRÉ, M. Teresa (1994). *A l'entorn de la paraula*. València: Publicacions de la Universitat de València. 2 vol.
- CABRÉ, M. Teresa (2009). «L'Observatori de Neologia: constància i renovació». A: CABRÉ, M. Teresa; ESTOPÀ, Rosa (2009). *Les paraules noves: Criteris per detectar i mesurar els neologismes*. Vic: Eumo; Barcelona: Universitat Pompeu Fabra.
- CABRÉ, M. Teresa; ESTOPÀ, Rosa (ed.) (2009). *Les paraules noves: Criteris per detectar i mesurar els neologismes*. Vic: Eumo; Barcelona: Universitat Pompeu Fabra.
- CABRÉ, M. Teresa; FREIXA, Judit; SOLÉ, Elisabet (1997). «À la limite des mots construits possibles. Silexicales». A: *Mots possibles et mots existants: Forum de morphologie (1ères rencontres)*. Vol. 1. Lille: D. Corbin, p. 67-78. [Publicat també a: CABRÉ, M. Teresa; FREIXA, Judit; SOLÉ, Elisabet (ed.) (2002). *Lèxic i neologia*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada, p. 121-138]
- CABRÉ, M. Teresa [et al.] (2004). «La lexicografia i la identificació automatitzada de neologia lèxica». A: BATTANER, Paz; DECESARIS, Janet (ed.). *De Lexicografia: Actes del I Symposium Internacional de Lexicografia* (Barcelona, 16-18 de maig de 2002). Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada. (Sèrie Activitats; 15), p. 287-294.
- ENCICLOPÈDIA CATALANA (2003). *Gran diccionari de la llengua catalana* [GDLC]. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2007). *Diccionari de la llengua catalana* [DIEC2]. 2a ed. Barcelona: Enciclopèdia Catalana i Edicions 62.
- FREIXA, Judit (2004). «Neologismes formats per prefixació». A: FREIXA, Judit; SOLÉ, Elisabet (coord.). *Llengua catalana i neologia*. Barcelona: Meteora, p. 83-112.
- FREIXA, Judit (2009). «La interferència en la innovació lèxica del català: anàlisi dels neologismes amb ciber- i homo-». *Revista de Llengua i Dret* [Barcelona], núm. 51 (juny).
- FREIXA, Judit (en premsa). «La neologicidad en las unidades formadas por prefijación». *Puentes* [Granada].
- GENÉ, Maria; SALVÀ, Francesca (2009). «Els neologismes prefixats: anàlisi dels graus de neologicitat a partir de diferents filtres establerts». A: CABRÉ, M. Teresa; ESTOPÀ, Rosa (ed.) (2009). *Les paraules noves: Criteris per detectar i mesurar els neologismes*. Vic: Eumo; Barcelona: Universitat Pompeu Fabra.
- GUILBERT, Louis (1972). «Théorie du néologisme». *Cahiers de l'Association Internationale des Études Françaises*, núm. 25, p. 9-25.
- GUILBERT, Louis (1975). *La créativité lexicale*. París: Larousse.
- LÓPEZ FERNÁNDEZ, Susana [et al.] (2010). «Extracción semiautomática de información sobre neología terminológica a partir dun corpus de ecología e ciencias ambientais do galego». A: CABRÉ, M. Teresa [et al.]. A: *Actes del I Congrès Internacional de Neologia a les Llengües Romàniques*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada.
- NAZAR, Rogelio; VIDAL, Vanesa (2010) «Aproximación cuantitativa a la neología». A: CABRÉ, M. Teresa [et al.]. A: *Actes del I Congrès Internacional de Neologia a les Llengües Romàniques*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada.
- QUEMADA, Bernard (1971). «A propos de la néologie: Essai de délimitation des objectifs et des moyens d'action». *La Banque des Mots* [París], núm. 2, p. 137-150.
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA (2001). *Diccionario de la lengua española* [DRAE]. 22a ed. Madrid: Espasa Calpe.
- REY, Alain (1965). «Essais de définition du concept de néologisme». A: *Actes du Colloque International de Terminologie*. Québec: Office de la Langue Française, p. 9-28.
- REY, Alain (1976). «Néologisme, un pseudo-concept?». *Cahiers de Lexicologie*, vol. 1, núm 28, p. 3-17.
- REY, Alain (1988). «Dictionnaire et néologie». A: *Actes du colloque «Terminologie et technologies nouvelles»*. Québec: Office de la Langue Française, p. 279-289.
- RUBIO, Paulina (2009). *Joves creadors: El paper dels neologismes en el lèxic juvenil*. Treball de màster.
- RULL, Xavier (2001). «Innovació en el sistema afixal: nous prefixos i sufixos del català». *Catalan Review: International Journal of Catalan Culture*, vol. xv, núm. 1, p. 95-116.
- SABLAYROLLES, Jean-François (2000). *La néologie en français contemporain*. París: Honoré Champion.

Paraules amb rareses

Judit Freixa Aymerich

VALLES, Teresa (2007). «Els prefixoides del català». A: LORENTE, Mercè [et al.]. A: *Estudis de lingüística aplicada en honor de M. Teresa Cabré Castellví*. Vol. II: *De deixebles*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada, p. 459-471.

VARELA, Soledad; MARTÍN GARCÍA, Josefa (1999). «La prefijación». A: BOSQUE, Ignacio; DEMONTE, Violeta (dir.). *Gramática descriptiva de la lengua española*. Vol. 3: *Entre la oración y el discurso*. Morfología. Madrid: Espasa-Calpe, p. 4993-5040.

Notes

1. Com a referència hem pres els dos diccionaris utilitzats a l'Observatori de Neologia com a corpus d'exclusió: el *Diccionari de la llengua catalana* [DIEC2] de l'Institut d'Estudis Catalans (2007) i el *Gran diccionari de la llengua catalana* [GDLC] d'Enciclopèdia Catalana (2003).
2. Vegeu LÓPEZ FERNÁNDEZ et al. (2010). I, també en una línia semblant, NAZAR i VIDAL (2010).
3. En el seu treball inèdit *Joves creadors: El paper dels neologismes en el lèxic juvenil*, també Rubio (2009) ha utilitzat aquest concepte si bé amb un objectiu diferent.
4. Són les unitats següents: *coprincesa*, *destensar*, *encorbatat*, *engruixir*, *extracomunitari*, *monoparental*, *monotemàtic*, *multimèdia*, *prejubiliació*, *pretemporada*, *transsexual*, *vicerector*.
5. GENÉ i SALVÀ (2009) han analitzat la neologicitat dels prefixats. En el seu treball investiguen la presència de les unitats en diferents obres com a filtre per a establir graus de neologicitat. També a FREIXA (2004) es pot trobar una anàlisi dels neologismes prefixats per al català.
6. Assumim que la falta de context és un biaix en els resultats que caldria superar en treballs posteriors.
7. Manifesto el meu agraïment a tots els informants i molt especialment als especialistes en neologia, que van fer suggeriments molt interessants.

ANNEX 1

Llista de neologismes analitzats amb indicació de la freqüència, la primera aparició i el resultat obtingut en les enquestes.

anormalització (1: 2004: 6S)	contraoó (1: 2003: 6S)	extraestatal (1: 1997: 9N)
anticatalanisme (88: 1991: 10N)	contraopa (24: 1999: 7N)	extrail·lenc (1: 1997: 8S)
anticrisi (45: 1991: 10N)	coprincesa (1: 2009: 5NS)	ex-usuari (1: 1995: 10N)
antisistema (96: 1992: 10N)	co-propí (1: 2009: 9S)	hiperactivitat (26: 1991: 10N)
antisoviètic (1: 1990: 10N)	desencontre (76: 1992: 9N)	hiperbreu (1: 1993: 9N)
antitot (1: 1991: 9N)	desestructurar (52: 1991: 9N)	hipercompetitiu (1: 2000: 10N)
apatètic (1: 2002: 8S)	desmemòria (47: 1992: 5N)	hiperdinàmic (22: 1993: 10N)
arxiconegut (10: 1991: 10N)	desprocessament (1: 2004: 7S)	hiperenorme (1: 1999: 6S)
arxihíbrid (1: 1999: 8S)	despromotor (1: 2004: 9S)	hiperfreqüentació (2: 1991: 6N)
autocaravana (1: 1994: 10N)	desraonament (1: 2009: 8S)	il·legalització (230: 1989: 10N)
autodevorament (1: 1995: 9S)	destensar (1: 1997: 10N)	impaís (1: 1991: 10S)
autoplagi (1: 1995: 5N)	emplatar (2: 2007: 7S)	inassumible (59: 1994: 10N)
bibarrat (1: 1997: 7S)	encorbatat (2: 1995: 10N)	infumable (1: 2001: 9N)
bicampió (28: 1990: 10N)	engominar (6: 1998: 9N)	intercentres (25: 1989: 8N)
bicilíndric (1: 1992: 7N)	engruixir (1: 1996: 9N)	interdepartamental (29: 1989: 9N)
cofavorit (1: 2000: 8S)	enratxar (18: 1992: 7S)	intergovernamental (74: 1989: 10N)
colíder (50: 1992: 10N)	ex-ministre (99: 1989: 10N)	intermafios -osa (1: 1995: 6S)
contrarelat (1: 2008: 5NS)	ex-teenager (1: 1996: 8N)	malinterpretar (52: 1992: 10N)
contrarellotge (83: 1989: 10N)	extracomunitari (161: 1995: 10N)	malnodrir (1: 1995: 9N)

metajurídic -a (1: 2005: 9N)
metaliterari (7: 1995: 7N)
metarelat (1: 2006: 6N)
monoparental (33: 1993: 10N)
monotemàtic (16: 1989: 10N)
multidia (1: 2007: 10S)
multidifusió (1: 1998: 10N)
multimèdia (49: 1989: 10N)
multireincidència (20: 2000: 5NS)
no casat (4: 1994: 8N)
no afiliat (1: 1996: 10N)
prejubilació (118: 1993: 10N)
prequalificació (2: 1995: 8N)
pretallar (1: 2002: 5NS)
pretemporada (77: 1991: 10N)

prooccidental (47: 1998: 10N)
pro-què (1: 2009: 9S)
protransvasament (1: 2003: 10N)
pseudoaliment (1: 2007: 9N)
pseudociència (4: 1994: 10N)
pseudocultura (1: 2005: 10N)
redefinir (156: 1989: 10N)
refundació (70: 1989: 10N)
remilió (1: 2004: 10S)
semiexacte (1: 1998: 6N)
semifeudal (1: 1999: 10N)
subadult (3: 2000: 9S)
subalimentar (2: 2003: 5N)
subsecretari (68: 1989: 10N)
superfashion (2: 2005: 10N)

superheroi (53: 1989: 10N)
supersuplent (1: 2004: 8S)
supertorneig (1: 2007: 10N)
supranacional (42: 1989: 9N)
transfronterer (88: 1989: 10N)
transexual (8: 1996: 10N)
transmiserià (1: 2004: 10S)
transpaís (1: 1995: 10S)
tricagar (1: 2009: 10S)
tripatir (1: 2009: 9S)
viceministre (59: 1997: 6N)
vicepostulador (1: 2000: 8S)
vicerector (1: 2008: 10N)